

ГЛАСНИК

МУЗЕЈА БАНАТА

Прилози за науку, уметност и културу

број 19

Панчево
2017.

ГЛАСНИК

МУЗЕЈА БАНАТА

Вршац · Зрењанин · Кикинда · Панчево
2017.

63.

CLASSIFICATION
von den
SCHÜLERN

der **k.k. Haupt-schule**
zu *1853-1862.*

PANČSOVA

УЧИТЕЉИ И УЧЕНИЦИ „ГЛАВНЕ ШКОЛЕ“ У ПАНЧЕВУ ОД 1853. ДО 1871. ГОДИНЕ

Апстракт: Рад говори о свим учитељима који су радили у Главној школи (Hauptschule) у Панчеву у периоду од 1853. до 1871. године, као и о истакнутим личностима који су били ученици те школе. Међу мноштвом истакнутих ученика ове школе, рад посебну пажњу посвећује Ђорђу Вајферту, Мити Топаловићу, Теодору Живковићу, Драгомиру Кранчевићу, браћи Јовановић, Светозару Ивачковићу, Михајлу Пупину и Урошу Предићу.

Кључне речи: Главна школа, Панчево, учитељи, ученици, 19. век

УВОД

Царско-краљевска Главна школа (Hauptschule) у Панчеву била је основна школа у којој су се образовала деца из Панчева али и шире околине и која је омогућавала наставак школовања. Историјат школе, устројство и надлежност школских органа као и уопште школство у Војној граници подробно је истражено и приказано у литератури.¹ Међутим, то се не може рећи за учитеље и ученике те школе. У биографијама истакнутих личности углавном се само наводе места у којима су се школовали, а понекад међу тим штурим подацима има и грешака.² Будући да је школовање саставни део њихових личности, и то веома важан, јер тада развијају своје ставове, проналазе таленте, интересовања, али и упознају се са основама области у којима ће касније бити успешни, тај део њиховог живота заслужује више пажње. Више пажње заслужују и учитељи Главне школе, о којима ништа није

1 Milan Todorović, Elza Heš, „Istorija škola u Pančevu u XVIII i XIX veku“, I deo, *Informator 21* (1987), (у наставку текста: Milan Todorović, Elza Heš, „Istorija škola u Pančevu“, I deo); Andrija M. Ognjanović, *Graničarske narodne škole i njihovi učitelji na teritoriji Vojvodine od 1774. do 1872. godine* (Novi Sad: Matica srpska, 1964). Сродним темама су се бавили и: М. Нешковић, *Историја српских школа у Аусџиро-Угарској монархији*, Сремски Карловци, 1897; Д. Кириловић, *Српске основне школе у Војводини у 18. веку (1740-1780)*, Сремски Карловци, 1929; Андрија М. Огњановић, *Војвођанске народне основне школе и њихови учитељи од 1573. до 1774.*, Нови Сад, 1958; Н. Гавриловић: *Школе у Војној граници, Историја школа и образовање код Срба*, Београд 1974; С. Костић, *Немачко и аусџиријско школство у штејерскијанским реформама, Историја школства и образовања код Срба, књ. 1*, Београд, 1974; М. Митровић, *Животни џуџ и дело Среће Пецињачкој*, Нови Сад, 1984; F. Vaniček, *Specialgeschichte der Militargrenze*, Wien, 1883; J. Helfert, *Die Grundung der Osterreichischen Volksschule durch Maria Teresia*, Prag, 1860. и други.

2 Погрешан податак да је Ђорђе Вајферт основну школу завршио у Немачкој наводи се у допуни издања књиге: Feliks Mileker, *Porodica Weifert i pivara u Pančevu od 1722/3 – 1923* (Pančevo: Istorijски архив Pančevo, 2014), 63.

писано. Ретке информације о њима могу се наћи тек у неколико књига. Период који обрађујемо започиње 1853. и завршава се 1871. годином. Почетну годину одредила је чињеница да није сачувано довољно историјских извора за период пре те године, а који се односе на ученике Главне школе. Завршну годину маркирало је укидање Главне школе.

БАНАТСКА ВОЈНА ГРАНИЦА И ШКОЛСТВО У ЊЕНИМ ОКВИРИМА

Банатска војна граница била је део граничног појаса Војне крајине на југу Хабзбуршке монархије. Њен главни задатак био је да штити Монархију од турских упада и заразних болести (куга). Њено успостављање довршила је царица Марија Терезија. Обухватала је три пука: Немачко-банатски, Влашко-банатски и Српско-банатски са центрима у Панчеву, Карансебешу и Белој Цркви.³ Спајањем ових регименти са Петроварадинском региментом и Тителским батаљоном 1851. године, образована је Српско-банатска граница. Војна команда налазила се у Темишвару, до 1869. године, када је премештена у Петроварадин.⁴ Војна граница била је потчињена цару и Дворском ратном савету, који је преко Генералне команде Банатске војне границе у Темишвару, команде Немачко-банатског пука у Панчеву и команди чета тог пука, извршавао све политичке, економске али и школске закона Монархије за југозападни део Баната. У склопу тих војних командних јединица у оквиру Војне границе постојали су и слободни војни комунитети у: Панчеву, Белој Цркви, Сремској Митровици, Земуну, Петроварадину. Ова места имала су свој магистрат, који је добио судску власт у првом степену, и који се старао о одржавању реда, сигурности, чистоће.⁵ Те градове можемо назвати и школским регионалним центрима јер су се у њима налазиле школе вишег ранга у односу на друга места.

Школе на простору данашње Војводине у време Аустријског (Аустро-Угарског) царства пролазиле су кроз: клерикални период, период просветитељских реформи (1774–1777.), период до Револуције 1848-49, период Баховог апсолутизма и период нових реформи, које су започеле 1868. године.⁶ Царица Марија Терезија је 1774. године објавила *Ојшију школску уредбу* (важила је све до 1868. године), којом су школе уређене законима и стављене под државни надзор. Предвиђала је и да учитељи морају бити школовани, као и да школска обавеза за ученике траје од 6. до навршене 12. године.⁷

3 Ивана Б. Спасовић, *Златна вредне: Образовање женске деце у Јужном Банату од 1874. до 1918. године* (Панчево: Историјски архив у Панчеву, 2014), (у наставку текста: Ивана Б. Спасовић, *Златна вредне*), 50.

4 Ивана Б. Спасовић, *Банатска војна граница и њено укидање 1872. године* (Панчево: Историјски архив у Панчеву, 2004), 15.

5 Milan Todorović, Elza Heš, „Istorija škola u Pančevu“, I deo, 29.

6 Ивана Б. Спасовић, *Златна вредне*, 61.

7 Andrija M. Ognjanović, *nav. delo*, 15-16.

Школа је радила као троразредна, с тим да је први разред имао два годишта, до 1842. године, када добија четврти разред и то са два годишта. Та два годишта Више школе претворена су у дворазредну Нижу реалну школу 1851. године. Међутим, она је остала у вези са Вишом школом. Нису биле у истој згради, али су, у почетку, оцене бележиле у истој књизи, и имале исти печат. Разредни учитељ другог разреда Ниже реалне школе Антон Чивић био је директор обе школе, као и његови наследници Михајло Сољанчевић и Карл Вас.¹³ Убрзо по оснивању, Нижу реалну школу похађа и чувени песник Лаза Костић. Други разред похађа школске 1852/53. године, у уписници за зимски курс је погрешно наведено место рођења (Кубин), али већ у уписници за летњи курс стоји Ковиљ где се он заиста родио. Лаза је из српског језика, као и из свих осталих предмета, имао највишу оцену.¹⁴

Слика 2. Зграда Главне школе, поред католичке цркве (ИАП, збирка разледница)

Године 1851. Виша школа је остала са три разреда до 1856. године, када је поново претворена у четвороразредну Главну школу (четврти разред је сада имао само једно годиште). То је била само промена имена јер је и до тада постојало четири разреда (први разред је имао два годишта) и тако је трећи разред сада постао четврти, други – трећи, више одељење првог разреда – други а ниже одељење првог разреда – први разред. Школа је добила и нови наставни програм и упутства за учење. Предвиђено је и да се, у случају пораста броја ученика неког разреда, отворе паралелни разреди.¹⁵ То ће се и догодити у Главној школи 1860. године.

Нижа реална школа је 1863. године прерасла у Вишу и тада се Главна школа одвојила од ње оставши без школске заставе, те је тражила од Магистрата

13 Milan Todorović, Elza Neš, „Istorija škola u Pančevu“, I deo, 59-78. Осим директора школа, надзор над школама вршио је и директор граничарских школа (Франц Унтервегер) који је имао под управом све школе на територији Српско-банатске војне границе.

14 ИАП, Ф. 13 Гимназија „Урош Предић“ Панчево (1863-1964), (у наставку текста: ИАП, Ф. 13), Hauptschule, уписница број 82, 1853. година.

15 ИАП, Мар. II 203/1856. Antun Cuvaj, *Građa za povijest školstva kraljevine Hrvatske i Slavonije od najstarijih vremena do danas*, 4. sveska (Zagreb: Trošak i naklada Kr. hrv.-slav.-dalm. zem. vlade, Odjela za bogošt. i nastavu, 1910), 91-96.

Настава у школи почињала је углавном почетком октобра и трајала је до јула или августа. Била је подељена на два семестра, зимски и летњи и на њиховом крају су одржавани испити за ученике. На почетку школске године одржава се *Veni Sancte* као што је био случај 1853. године, тада су ученицима, после мисе, прочитани школски прописи.²² Ученици су имали и распусте, као што је ускршњи, који је 1857. године био 9-22. априла.²³ У школи се водило рачуна о одржавању реда. Главна школа је 1867. године молила Магистрат да пошаље два полицајца да заведу ред,²⁴ а водило се рачуна и да учитељи изгледају ауторитативно, наложено им је да носе, за време рада, униформе са белим дугмадима које су прописане војним чиновницима.²⁵

УЧИТЕЉИ ГЛАВНЕ ШКОЛЕ

Трифун Лазић рођен је око 1809. године у Белобрешки²⁶ а учитељску каријеру је започео 1831. године на територији Влашко-банатског пука. Пре доласка у Панчево, био је учитељ и на територији Илирско-банатског пука²⁷ у Јасенову. Године 1851. постављен је за вишег учитеља у Панчеву заменивши Михаела Преведена и после положене заклетве преузео је дужност. Он је тада био једини учитељ православне вере у школи, а био је и једини који је могао да преузме наставу српског језика када основана Нижа реална школа²⁸ и вероватно је управо из тог разлога премештен у Панчево. За ту наставу је касније тражио новчану награду коју је потом и добио, у износу од 50 форинти.²⁹ Награду сигурно не би могао добити да ту дужност није обављао добро. Обе функције је обављао до краја живота. Имао је годишњу плату од 300 форинти, уз то и 80 форинти за стан и 8 метара дрва за огрев.³⁰ Умро је 24. фебруара 1863. године у Панчеву.³¹ Поред многих ученика, иза себе је оставио троје деце и супругу Сару.³² Његова деца (Никола, Антон и Велизар) били су ученици Главне школе и отац им је био учитељ у завршном разреду. Међутим, то не значи да су имали очеву протекцију, Антон и Велизар су четврти разред завршили са 2.³³

Јозеф Франгеш је рођен 1811. године у Темишвару. Био је римокатолик а учитељску каријеру започиње 1833. године у Белој Цркви. У панчевачкој Главној школи радио је у два наврата, од 1850. до 1856. године, затим је радио у Карловцима,

22 ИАП, Маг. II 4552/1853.

23 ИАП, Маг. II 1309/1857.

24 ИАП, Маг. II 3069/1867.

25 ИАП, Маг. II 2805/1858.

26 У књизи умрлих цркве Успења Пресвете Богородице, 1863. године, наводи се да је умро у 54. години. Белобрешка се налазила у Илирско-банатском пуку а данас се налази у Румунији и има већинско српско становништво.

27 ИАП, Маг. II 3447/1861.

28 ИАП, Маг. II 1927/1851. Milan Todorović, Elza Heš, „Istorija škola u Pančevu“, I deo, 55, 60, 65.

29 ИАП, Маг. II 3446/1861. Маг. II 2824, 1862. Да би се стекао утисак колико је су тада износиле форинте наводимо пример: уписница за Реалну школу је износила 2 форинте.

30 Andrija M. Ognjanović, *nav. delo*, 25.

31 Књига умрлих цркве Успења Пресвете Богородице, 1863. година.

32 ИАП, Маг. II 1394/1867. Маг. II 3853/1867. Имао је и ћерку која је умрла три месеца после њега.

33 ИАП, Ф. 13, Hauptschule, уписница број 82, 1862. година.

да би у Панчеву поново радио од 1863. до 1864. године.³⁴ Предавао је другом (трећем) разреду. Крајем 1855. године оболео је од запаљења ока и морао је отићи на боловање. Заменио га је привремено Антон Штамбахер из Ковина, а потом учитељ Герладиновић. Од Франгеша су и неки ученици добили запаљење ока и зато је градски Физикат предложио да се бели зидови који *гају јак облесак*, обоје тамнијом бојом.³⁵ После рада у Панчеву, прелази у Тител, где ће бити виши учитељ. Његовим одласком, остало је упражњено место учитеља трећег разреда. Стигло је чак 18 молби за то место.³⁶

Рајмунд Фукс је рођен у месту Карлсруе,³⁷ а умро у Панчеву 1878. године у 78 години.³⁸ У Панчеву је радио као учитељ вишег одељења првог разреда. Почетком 1859. године био је на боловању и замењивао га је учитељ Петар Шварц.³⁹ Године 1862. тражио је да се због старости и лошег здравља пензионише као и да се одликује за четрдесетогодишњи учитељски рад. И последње године свог рада, настојао је да посао обавља по прописима и подноси извештај Магистрату о ученицима другог разреда који нередовно похађају наставу.⁴⁰

Томас Герладиновић је рођен 1818. године у Старој Градишки,⁴¹ а учитељску каријеру започиње 1841. године на територији Петроварадинске регименте. У Панчево долази 1852. године⁴² на положај учитеља нижег одељења првог разреда.⁴³ Крајем 1855. године он постаје учитељ другог разреда заменивши Франгеша.⁴⁴ Тада је његово место привремено преузео учитељски помоћник Јозеф Сватон.⁴⁵ Томас је 1860. године поново унапређен, постао је учитељ граматике у Нижој реалној школи, где ће остати до 1863. године када ће бити премештен у Земун. Био је римокатолик, ожењен и отац троје деце.⁴⁶

Јозеф Штрауб је рођен 1808. године.⁴⁷ Крајем 1856. године из Делиблата прелази у Главну школу.⁴⁸ Он је најпре био учитељ првог разреда (после одласка Сватона),

34 ИАП, Мар. II 1332/1863.

35 ИАП, Мар. II 4524/1855. Мар. II 5336/1855. Мар. II 4362/1855.

36 ИАП, Мар. II 3003/1864. Мар. II 3197/1864.

37 Карлсруе (Carlsruhe) је град у данашњој Немачкој, познат као универзитетски центар.

38 Матична књига умрлих Римокатоличке цркве у Панчеву, 1878. година.

39 Петар Шварц је рођен 1839. године у Панчеву где је завршио и Нижу реалну школу 1854. године. Био је римокатоличке вере (ИАП, Ф. 13, Hauptschule, уписница број 82, 1853-1854). Он је и студирао технику на универзитету у Бечу: ИАП, Мар. II 5599/1865.

40 ИАП, Мар. II 359/1859. Мар. II 2295/1862. Мар. II 1578/1862.

41 Стара Градишка се налазила у саставу Славонске војне границе.

42 ИАП, Мар. II 1332/1863.

43 У уписници после имена ученика стоји потпис Герладиновића, зимски курс 1855. године.

44 ИАП, Мар. II 5336/1855.

45 Јозеф Сватон је рођен у Брестовцу 1837. године. Био је римокатоличке вере (ИАП, Мар. II 3044/1860). У Панчеву је завршио Нижу реалну школу (ИАП, Ф. 13, Hauptschule, уписница број 82, 1854). У Главној школи је кратко радио. Већ 1856. године је добио налог да оде у Перлез.

46 ИАП, Мар. II 2753/1863. Milan Todorović, Elza Heš, „Istorija škola u Pančevu“, I deo, 80.

47 ИАП, Мар. II 3242/1868.

48 ИАП, Мар. II 4984/1856.

а од 1862. године (уместо Фукса) предаје другом разреду.⁴⁹ Следеће године добија повишицу плате на 420 форинти као награду за стаж преко 25 година.⁵⁰ Тражио је да се у тај стаж урачуна и рад у његовој домовини Мађарској али је његова молба одбијена.⁵¹ Деценију пре пензионисања обележила су његова боловања: крајем 1861. године, када га је замењивао учитељски кандидат Јагер Франц,⁵² крајем 1865. године, када га је замењивао колега Јулхер, а потом и 1867. године, 6-18. фебруара, када га је замењивао колега Стојадиновић.⁵³ Лечио га је и доктор Пејчић, а ишао је и на бесплатно лечење у бањи Херкулес код Мехадије.⁵⁴ Пензионисан је 1868. године.

Разреди које су водили ови учитељи 1856. године добили су нове називе:

Трећи разред Трифуна Лазића, сада је четврти разред.

Други разред који је Герладиновић преузео од Франгеша, сада је трећи разред.

Више одељење првог разреда које води Фукс сада представља други разред.

Ниже одељење првог разреда сада је први разред, који води Штрауб.

Године 1860. отвара се ново паралелно одељење првог разреда, које води учитељ Јохан Гилваси.

Јохан Гилваси је рођен у Панчеву где је завршио Главну школу 1853. године са 9 година. Био је римокатолик.⁵⁵ У Главној школи је радио кратко, од 1. децембра 1860. године до почетка школске 1861/62. године. Дирекција школе је тражила од Магистрата да се против њега предузму мере због недоличног понашања⁵⁶ и можда је зато убрзо премештен.

Петар Кукуљан наследио је Лазића на функцији вишег учитеља. Рођен је у Тителу 1814. године, а као учитељ ради од 1833. године. У Панчево долази 1860. Године, када је премештен из Главне школе у Петроварадину.⁵⁷ Најпре је био учитељ трећег разреда до 1863. године када је унапређен. Био је католичке вере, ожењен и отац три девојчице и једног дечака,⁵⁸ Фердинанда, који је био ученик Главне школе. Кукуљан је од самог почетка рада у Панчеву био предмет оптужби. Био је оптужен од стране родитеља да је злостављао ученика трећег разреда Ранисављевић Павла. Касније се на њега жалила и Мунцат Терезија,⁵⁹ оптужујући га да је увредио њену част приликом вршења надзора над школом за женску децу коју похађају њене две ћерке. Жалили су се и на његово грубо понашање према деци која не науче беспрекорно лекције, па је Магистрат зато забранио Петру телесно кажњавање. Било је жалби и

49 ИАП, Маг. II 3256/1862

50 ИАП, Маг. II 537a/1863

51 ИАП, Маг. II 4834/1868.

52 Франц Јагер је радио у Главној школи и као замена и школске 1862/63. године. Преузео је Штраубов разред пошто је он преузео разред Рајмунда Фукса: ИАП, Маг. II 3256/1862.

53 ИАП, Маг. II 4376/1861. Маг. II 5684/1865. Маг. II 450/1867. Маг. II 708/1867.

54 ИАП, Маг. II 3502/1860.

55 ИАП, Ф. 13, Hauptschule, уписница број 82, 1853.

56 ИАП, Маг. II 3674/1861.

57 ИАП, Маг. II 63/1868.

58 ИАП, Маг. II 3446/1861.

59 Ивана Б. Спасовић, *нав. дело*, 115. Тереза је помагала у настави у приватној школи за женску децу Каролине Тонабауер.

на другој страни, односно на ученика, сина капетана Зебића да је увредио учитеља Петра.⁶⁰ На крају је Кукуљан премештен из Панчева у Карансебеш по казни, и то о личном трошку.⁶¹

Јулиус Јулхер рођен је 1842. године у Панчеву. Био је римокатолик. У родном граду завршава Главну и Нижу реалну школу, 1856. године.⁶² Учитељску каријеру започиње крајем 1859. године. Годину дана ради у Карловцима да би 1861. године био премештен у Панчево,⁶³ на место Гилвасија. На функцији учитеља паралелног одељења првог разреда остаје све до 1868. године, када је унапређен.⁶⁴ За време боловања учитеља Стојадиновића, оба одељења првог разреда била су спојена и наставу је водио управо Јулхер. Када се потом учитељ Штрауб разболео, његов разред је преузео Јулхер. Замењивао је и учитеља у доњој вароши Мајера.⁶⁵ Радио је и у пофторној настави⁶⁶ и у приватној школи Елизабете Дамјановић.⁶⁷ После расформирања Главне школе радио је и у Грађанској школи. Очигледно је био прилагодљив и свакако квалитетан учитељ чим је толико пута одређиван за замену и радио у различитим школама. Он и његова супруга Амалија Фукс су до 1868. године имали четворо деце (последње, син Јулиус, родио се у јулу 1868. године). Кумови су им били учитељ Фукс и његова супруга.⁶⁸ Јулхер је умро 1874. године у Панчеву.⁶⁹

Венделин Халас је рођен 1822. године у Јабуци. Био је окружен децом, како ученицима у школи тако и сопственом. Са супругом Барбаром Хелбих их је имао шесторо. Био је римокатолик. У Панчево прелази крајем 1864. године из Делиблата.⁷⁰ Почетком 1870. године био је на боловању па га је замењивао учитељ Јохан Маршић.⁷¹ Он је 1865. године тражио повећање плате јер пуни 25 година стажа.⁷² Умро је 1871. године у Панчеву.⁷³

Павле (Паја) Стојадиновић рођен је 1840. године у Радимни.⁷⁴ Био је православац, а отац му је био шумски чувар. Нижу реалну школу у Панчеву завршава 1859. године и исте године почиње да ради. У панчевачкој Главној школи ради од 1863. године,

60 ИАП, Мар. II 639/1861. Мар. II 1153/1865. Мар. II 362/1866. Мар. II 4021/1866.

61 ИАП, Мар. II 63/1868.

62 ИАП, Ф. 13, Hauptschule, уписница бр. 82, 1853-1856.

63 ИАП, Мар. II 2638/1866. Мар. II 3943/1861.

64 ИАП, Мар. II 870/1868.

65 Он је био учитељ у основној школи за католичку децу која је основана 1865. године.

66 ИАП, Мар. II 613/1865. Мар. II 5684/1865. Мар. II 1025/1868. Мар. II 4757/1867.

67 Milan Todorović, Elza Heš, „Istorija škola u Pančevu“, I deo, 136.

68 Матична књига крштених Римокатоличке цркве у Панчеву, 1863-1868.

69 Матична књига умрлих Римокатоличке цркве у Панчеву, 1874. година.

70 ИАП, Мар. II 3958/1871. Мар. II 2832/1871.

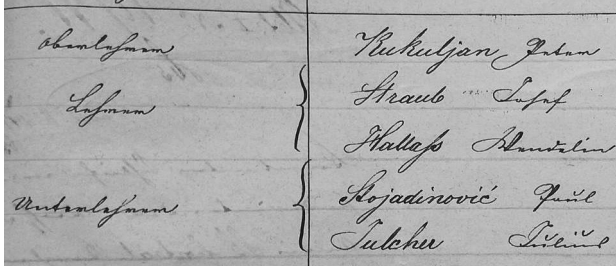
71 Јохан Маршић је радио у панчевачкој Главној школи од 1869. до 1870. године када је премештен је у Ковин. Тада је имао 30 година. Био је римокатолик, пореклом из Славоније: ИАП, Мар. II 2359/1870. Мар. II 4583/1869.

72 ИАП, Мар. II 3339/1865.

73 Матична књига умрлих Римокатоличке цркве у Панчеву, 1871. година.

74 Радимна се налазила у Влашко-банатском пуку, данас се налази у Румунији.

као учитељ првог разреда. Премештен је из Ковина.⁷⁵ Радио је и у приватној школи за женску децу Каролине Тонабауер.⁷⁶ У последњим данима постојања Главне школе, он и његова супруга Софија добили су ћерку Јелку.⁷⁷ Наставио је рад у Грађанској школи све до 1881. године, када је, због непознавања мађарског језика који се тада захтевао, пензионисан.⁷⁸

Слика 4. Учиџељи Главне школе 1865. године (ИАП, Маї II 4940/1865).

Георг Шербауер преузео је функцију вишег учитеља након Кукуљана, дошавши из Карансебеша.⁷⁹ Као учитељ ради од 1842. године, а почео је у Румунско-банатском пуку. У панчевачкој Главној школи ради од почетка 1868. године.⁸⁰ Он био веома брижан према деци, по његовом мишљењу она су као нежне биљке којима је потребан ваздух, светлост и топлота. Можда због његове пажљивости, а свакако због стручности, он је предавао и у приватној школи за женску децу Каролине Тонабауер.⁸¹ Био је пажљив и према колегама, тако је после испита ученика приватне школе Софије Петровић, учитељицу ухватио за руку и захвалио се на њеном труду.⁸² Похвалио је и рад учитеља Мајера и предложио да му се омогући одсуство како би побољшао здравље.⁸³ Већ 1869. године се враћа у Карансебеш.

Јозеф Ромчевић био је последњи виши учитељ Главне школе. Рођен је 1816. године у Тителу.Б био је римокатолик. Радио је у Карловцима где је, од 1861. године, био виши учитељ. У Панчеву ради од 1869. године.⁸⁴ Радио је и у Грађанској школи све до пензионисања 1875. године, са 40 година стажа.⁸⁵

Илија (Elias) Вујашковић рођен је 1841. године у Зрину,⁸⁶ био је православне вере. У Панчеву је похађао Нижу реалну школу. Као учитељ ради од 1862. године а у

75 ИАП, Маг. II 2365/1863. На фотографији од 1864. године која се чува у збирци фотографија ИАП под бројем 3179, налазе се чланови Српског певачког друштва, међу којима се појављује и име Паје Стојадиновића, за кога можемо са великом извесношћу рећи да је учитељ Стојадиновић.

76 Ивана Б. Спасовић, *нав. дело*, 115.

77 „Кретање људства у Панчеву: рођени“, *Панчевац*, 17. октобар 1871.

78 Milan Todorović, Elza Heš, „Istorija škola u Pančevu 1872-1970“, II deo, *Informator* 22 (1990), 17.

79 ИАП, Маг. II 119/1868.

80 ИАП, Маг. II 119/1868. Маг. II 2327/1868.

81 Ивана Б. Спасовић, *нав. дело*, 103, 115.

82 С. Петровићка, „Припослано“, *Панчевац*, 1. јун 1869.

83 Milan Todorović, Elza Heš, „Istorija škola u Pančevu“, I deo, 94.

84 ИАП, Маг. II 5492/1871.

85 Milan Todorović, Elza Heš, „Istorija škola u Pančevu 1872-1970“, II deo, *Informator* 22 (1990), 17.

86 Зрин је место у данашњој Хрватској.

Панчеву од 1868. године.⁸⁷ Премештен је из Баваништа на место Јулхера.⁸⁸ Наставио је рад и у Грађанској школи и био је један од ретких тадашњих учитеља те школе који је успео да научи мађарски језик и остане учитељ у школи све до 1904. године када је пензионисан после 48 година службе.⁸⁹

У Главној школи предавао је и Томас Арбић (1870–1871), као и катихете које су држали часове веронауке: Василије Ђерђи за римокатоличку децу, Коста Рајић за православну (1856. године),⁹⁰ Едуард Вајс,⁹¹ Мојсије Атанацковић.⁹²

УЧЕНИЦИ ГЛАВНЕ ШКОЛЕ

Породица Вајферт била је међу најистакнутијим панчевачким породицама у 19. веку. Њен успон почиње са Георгом Вајфертом, који је у Панчево дошао из Вршца и био је успешан трговац. Поред тога, дошао је у посед пиваре у Панчеву коју предаје на управу сину Игњату.⁹³ Игњат се оженио Аном Сајц и у том браку се родио Ђорђе Вајферт 15. јула 1850. године,⁹⁴ као и Хуго Вајферт 1852. године. Игњат је желео да његови синови наставе породични *разрађени* посао, међутим, да би они то остварили морали су стећи знање о пиварској струци.⁹⁵ Пре тога је било неопходно завршити ниже степене школовања. Ђорђе започиње школовање октобра 1855. године у Главној школи у Панчеву похађајући најпре зимски курс нижег одељења првог разреда. У колонама поред његовог имена у уписници је наведена као година рођења 1849. и током читавог његовог школовања у овој школи наводиће се та година. Узевши у обзир тадашње прописе, према којима се у школу креће са 6 година, као и чињеницу да тада нема нити једног ученика рођеног 1850. године (петогодишњака), можемо рећи да је Ђорђу с намером „додата“ година више како би раније кренуо у школу. Наведене су и описне оцене из предмета и закључна оцена у његовом случају 2. Летњи курс је завршио такође са 2. Следећи пут срећемо његово име у уписницама у летњем курсу 1857. године у првом разреду, заједно са другим ученицима који су претходни пут имали 2 као закључну оцену, они ученици који су имали 1 или 1 *Vorzug*, следећи пут се појављују у другом разреду. Завршивши потом први разред, октобра 1857. године креће у други који ће и наредне школске године поново похађати и завршити са 1 *V*. Трећи разред завршава са 1 а четврти са 1 *V*.⁹⁶ Ђорђе становао са породицом у близини школе, у суседној улици у кући под бројем 955.⁹⁷ После завршене Главне школе, наставио је школовање у панчевачкој Реалној школи,⁹⁸ потом у Будимпешти на Трговачкој академији, после чега, као и

87 ИАП, Мар. II 5492/1871. ИАП, Ф. 13, Unterrealschule, уписница број 85.

88 ИАП, Мар. II 2234/1868

89 Milan Todorović, Elza Heš, „Istorija škola u Pančevu 1872-1970“, II deo, *Informator* 22 (1990), 17-20.

90 Andrija M. Ognjanović, *nav. delo*, 26.

91 ИАП, Мар. II 4206/1857. Он је 1857. године премештен у Арад.

92 ИАП, Мар. II 3356/1861.

93 „Педесет година рада и заслуга“, *Полиџика*, 9. септембар 1923.

94 Др. М. Т., „Педесетогодишњица рада г. Ђорђа Вајферта“, *Панчевац*, 9. септембар 1923.

95 ИАП, Мар. II 5383/1869.

96 ИАП, Ф. 13, Hauptschule, уписница број 82, 1856-1861.

97 ИАП, Мар. II 5357/1869.

98 Др. М. Т., „Педесетогодишњица рада г. Ђорђа Вајферта“, *Панчевац*, 9. септембар 1923.

његов отац, одлази у Немачку где студира на пиварском одсеку Пољопривредне академије у Вајнстефану код Минхена.⁹⁹ Потом прелази у Кнежевину Србију, преузима пивару у Београду, коју је изградио његов отац и унапређује је. Био је оснивач модерног рударства у Србији и гувернер Народне банке, али није заборавио град у којем се родио, одрастао и школовао. Подигао је цркву Свете Ане, порталну грађевину на улазу у римокатоличко гробље, финансирао је Милекерову књигу о историји Панчева, био је добротвор бројних удружења и институција.¹⁰⁰ Од чланова породице Вајферт, Главну школу су похађали и Хуго и Густав Вајферт.¹⁰¹ Густав је ишао у исти разред са Ернестом Новаком, кога касније налазимо као бачвара у Вајфертовој пивари.¹⁰² То нам можда говори да је чињеница да је ишао у разред са чланом породице Вајферт утицала на то да потом добије радно место у њиховом предузећу.

Димитрије (Мита) Топаловић рођен је 1849. године у Панчеву од оца Јована, кројача по занимању и мајке Марије. Школовање је започео у првој класи српске основне школе код Успенске цркве,¹⁰³ а по завршетку те школе (три разреда), наставио је у другом разреду Главне школе, октобра 1857. године. Топаловић је тада био један од школских другова Ђорђа Вајферта, односно, заједно су похађали други разред 1857/58. школске године. Њему је, као и Ђорђу, у уписницама „додата“ година старости, вероватно из истог разлога. За разлику од Ђорђа, он одмах прелази у трећи разред и потом „у року“ завршава преостала два разреда, 1860. године, оба са I V.¹⁰⁴ Мита је у Панчеву завршио и Нижу и Вишу реалку, а потом одлази у Беч, где студира технику. Затим се потпуно посветио музици, дипломирао је 1872. године у Прагу у Оргуљској школи. У финансирању његовог школовања помагала је Црквена општина у Панчеву, али и Певачко друштво, јер он и његова мајка (отац му је умро 1867. године) за то нису имали могућности. Топаловић је био наставник музике у Српској вишој девојачкој школи, све до смрти 1912. године, као и хоровађа Панчевачког српског певачког друштва.¹⁰⁵ Био је и члан Српског ученог друштва.¹⁰⁶

99 Саша Дамњановић и др, *Монографија: Ђорђе Вајферт: 1850-1937* (Београд: Фондација „Ђорђе Вајферт“, 2015), 36.

100 Feliks Mileker, *nav. delo*, 17-27.

101 Син Карла Вајферта који је био стриц Ђорђа Вајферта.

102 Фонд Магистрата, Збирка вандровки (1821-1877), бачвари.

103 Димитрије Чобић, *Пријоведчица или Осмо, морално-поучицелно делице: за родитеље и децу обојеј њола* (Панчево: Књигопечатња А. Сиденхара, 1855).

104 ИАП, Ф. 13, Hauptschule, уписница број 82, 1858-1860.

105 Миховил Томандл, *Сјоменица Панчевачкој српској црквеној певачкој друштва: 1838-1938; Пројам њославе сјојодишњице* (Панчево: Историјски архив у Панчеву; Српско црквено певачко друштво, 2008), 190-192.

106 Василије Ђ. Крестић, Ивана Б. Спасовић, *Друштво своја доба: Друштво српске словесности: Српско учено друштво* (Београд: Службени гласник; Српска академија наука и уметности, 2016), 132.

90	Tranta Emil	847	1.	Karl Ruff	Heinrich	
91	Topalovic Janko	848	1.	Joseph	Heinrich	
92	Thomic' Ludwig	"	1.	Erwin	Georg	
93	"	Ludwig	848	1.	Paul	Karl
94	Urosevic' Miro	849	1.	Erwin	Georg	
95	Wanorek Josef	847	1.	Joseph	Heinrich	
96	Werba	"	848	1.	Josef	Heinrich
97	Weifert Georg	849	1.	Erwin	Georg	
98	Winterfeld Josef	847	1.	Joseph	Heinrich	
99	Wuic' Anton	848	1.	Alexand	Karl	
100	F...	"	"	"	"	

Слика 5. Миша Тојаловић (91) и Ђорђе Вајферт (97) у уписници.

Теодор Живковић, син проте Васа Живковића, рођен је 1849. године у Београду.¹⁰⁷ Управо те године, после уласка мађарске војске у Панчево, 10. маја, његов отац се склонио у Београд, свакако страхујући за свој живот јер је активно учествовао у Револуцији. После одласка Мађара, исте године, Васа се вратио у Панчево и после Револуције, посветио свакодневном животу, цркви и породици. Међутим, тешка вест за тадашњег панчевачког пароха стигла је 1855. године, када му је умрла супруга Анка. Брига о двоје деце (Теодор и Софија), између осталог и о њиховом школовању, пала је на Васу.¹⁰⁸ Теодор је започео школовање, мало пре смрти мајке, у првој класи српске основне школе код Успенске цркве. Један од школских другара му је био тада и Мита Топаловић.¹⁰⁹ Као и Мита, и Теодор је школовање наставио у Главној школи у Панчеву, али годину дана касније, 1858. године. Један од школских другара тада ће му бити Ђорђе Вајферт. Заједно су похађали други, трећи и четврти разред.¹¹⁰ Сачувано нам је Теодорово сведочанство о завршеном четвртном разреду Главне школе из 1861. године. Исте године започиње школовање у Нижој реалној школи у Панчеву.¹¹¹ После средњег образовања, отац га шаље на студије фармације у Грац, желећи да му отвори апотеку у Панчеву. Међутим, Теодор се није посветио студијама и не завршава их упркос очевој подршци, што је довело до тога да га се

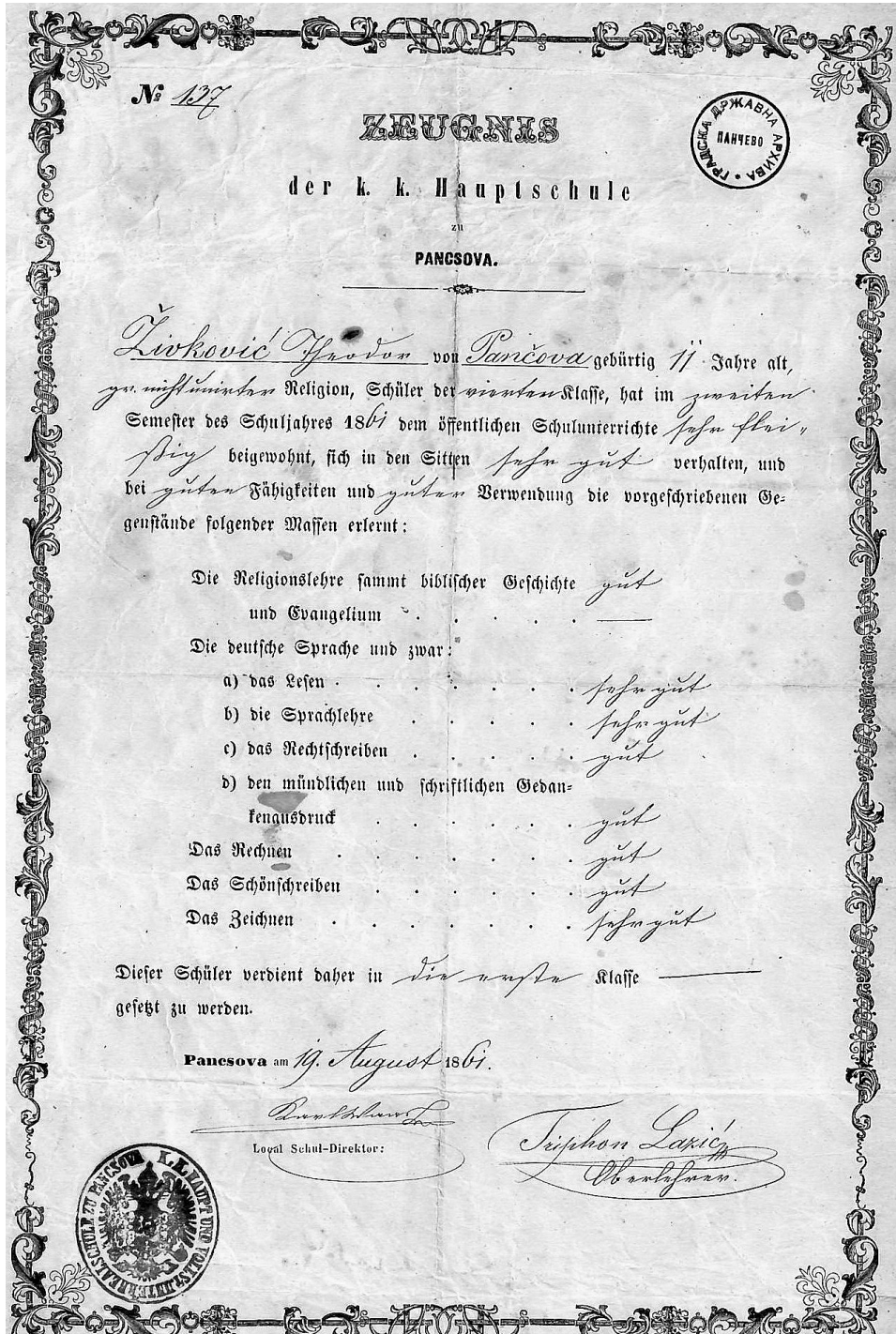
107 ИАП, Ф. 13, Unterrealschule, уписница број 85, 1862. година.

108 Душко М. Ковачевић, *Васа Живковић: животи, рад и његово дело* (Београд: Народна библиотека Србије; Народна библиотека „Вељко Влаховић“ Панчево; Нови Сад: Матица Српска; Војвођанска академија наука и уметности, 1990), 34-35.

109 Димитрије Чобић, *нав. дело*.

110 ИАП, Ф. 13, Hauptschule, уписница број 82, 1859-1861.

111 ИАП, Ф. 13, Unterrealschule, уписница број 85, 1862. година.

№ 127

ZEUGNIS

der k. k. Hauptschule

zu

PANCISOVA.

Živković *Teodor* von *Pančova* gebürtig 11 Jahre alt,
 von nicht *unirischer* Religion, Schüler der *vierten* Klasse, hat im *zweiten*
 Semester des Schuljahres 1861 dem öffentlichen Schulunterrichte *sehr fleißig*
sehr beigewohnt, sich in den Sitten *sehr gut* verhalten, und
 bei *guten* Fähigkeiten und *guten* Verwendung die vorgeschriebenen Ge-
 genstände folgender Massen erlernt:

- Die Religionslehre sammt biblischer Geschichte *gut*
 und Evangelium
- Die deutsche Sprache und zwar:
 - a) das Lesen *sehr gut*
 - b) die Sprachlehre *sehr gut*
 - c) das Rechtschreiben *gut*
 - d) den mündlichen und schriftlichen Gedan-
 kenausdruck *gut*
- Das Rechnen *gut*
- Das Schönschreiben *gut*
- Das Zeichnen *sehr gut*

Dieser Schüler verdient daher in *vierten* Klasse
 gesetzt zu werden.

Pancsova am *19. August* 1861.

Anton Schindler
 Local-Schul-Direktor:

Teodor Živković
Oberrichter.

отац чак одрекао.¹¹²
 Слика 6. Школско сведочанство Теодора Живковића (ИАП,Ф. 1 Збирка професора
 Живковића)
 112 Душко М. Ковачевић, нав. дело, 34-35.

Драгомир Кранчевић је рођен 1847. године у Панчеву, од оца Петра који је био угледан и успешан трговац и мајке Катарине.¹¹³ Школовање у Главној школи започиње 1854. године, у нижем одељењу првог разреда. Њему је уписана једна година мање (1848). Све разреде је завршио са 1 осим другог разреда (1 V). После завршеног летњег курса четвртог разреда 1858. године, када би требало да већ започне даље школовање, срећемо његово име и у зимском курсу истог разреда 1859. године.¹¹⁴ Разлог томе можда су били његови изостанци. Касније, у школским извештајима за фебруар и април 1859. године налази се на списку нередовних ученика. Као разлог наводи се да је болестан (*krank*). У извештају пише да живи под кућним бројем 18. Адреса је записана јер је била потребна полицији која је требало да „потера“ ученике у школу.¹¹⁵ Он је још за време похађања основне школе код свог учитеља Јохана Хајслера учио свирање на виолини. Хајслер, иако Немац, био је учитељ музике у Успенској цркви, православним ученицима.¹¹⁶ Органиста у католичкој цркви, за католичке ученике био је Јозеф Функе.¹¹⁷ Пошто је показао велики таленат за музику, отац га 1859. године одводи у Беч код чувеног професора Хелмесбергера да га подучава виолини. Кранчевић је већ 1861. године приредио први концерт у Панчеву како би помогао сиромашним грађанима. Учествовао је на свечаном концерту приликом проглашења кнеза Милана Обреновића за пунолетног 1872. године. Потом одлази у будимпештанску оперу, где убрзо постаје и први концертмајстор. На том положају ће остати све до 1901. године, када одлази у пензију. Умро је 1929. године у Бечу.¹¹⁸

113 Миховил Томандл, *нав. дело*, 129.

114 ИАП, Ф. 13, Hauptschule, уписница број 82, 1855-1859.

115 ИАП, Маг. II 948/1859. Маг. II 1049/1859.

116 Миховил Томандл, *нав. дело*, 87, 129.

117 ИАП, Маг. II 689/1853.

118 Миховил Томандл, *нав. дело*, 129-138. Више о Кранчевићу и у: М. Томандл, *Драгомир Кранчевић* (Панчево: Историјски архив у Панчеву, 2012).

30	Jagodić	Josann	843	.	1	.	.	Konst	Zurich
31	Jakob	Waffen	845	.	1	.	.	Waffen	Zurich
32	Johanović	Nikol.	84	.	1	.	.	Almg	Zurich
33	"	Karel	847	.	1	.	.	Josann	Zurich
34	John	Wingm.	848	.	1	.	.	Karel	Zurich
35	Julcher	Jurd.	846	.	1	.	.	Waffen	Zurich
36	Karl	Wingm.	847	.	1	.	.	Josann	Zurich
37	Karapinović	Samba	845	.	1	.	.	Lang	Zurich
38	Kastner	Erulf	847	.	1	.	.	Kokic	Zurich
39	Kautni	Jung	8	.	1	.	.	Karl	Zurich
40	Krcadinaz	Almg	846	.	1	.	.	Samba	Zurich
41	Kokic	Almg	845	.	1	.	.	Almg	Zurich
42	Kosanic	Josann	846	.	1	.	.	Waffen	Zurich
43	"	Konst	843	.	1	.	.	Almg	Zurich
44	Konigsfeld	Jung	846	.	1	.	.	Josann	Zurich
45	Krancević	Jung	848	.	1	.	.	Josann	Zurich

Слика 7. Јован Јагодић, Павле Јовановић (по бројем 33, две косе црпнице означавају да ученик има исто презиме као претходни), Јован Косанић (42), Драјомир Кранчевић (45) у уписници.

Каменко и Павле Јовановић, успешни панчевачки књижари, рођени су у браку Јована и Јелене Јовановић. Павле је рођен 1847. године, а година Каменковог рођења је спорна. Жарко Војновић наводи 1843. годину, као и податак да се он родио под именом Димитрије (2. марта) и да је касније променио то крштено име.¹¹⁹ Међутим, анонимни Панчевац који је написао биографске податке о браћи Јовановић, 1925.

119 Жарко Војновић, *Из Сирије свейлосици: по јеси: Живој и појдизи Каменка и Павла браће Јовановића: уједно и Библиографија издања* (Панчево: Градска библиотека Панчево, 2010), 12.

године, наводи да је Каменко рођен 29. јуна 1845. године.¹²⁰ Исту годину нам доноси и Милекер, наводећи као датум 29. јул,¹²¹ а ту годину нам доносе и школски списи. Војновић није у праву да нема сачуваних школских докумената из тог доба. Поменута биографија наводи да је Каменко завршио „основну школу и Реалку на немачком језику са одличним успехом у Панчеву.“¹²² Основна школа на немачком језику свакако упућује на Главну школу. У уписницама те школе не проналазимо ниједног Каменка, али у уписници за зимски курс нижег одељења првог разреда школске 1853/54. године наилазимо на *Петра Јохановића*, православца, рођеног у Панчеву 1845. године од оца *Јохана* који је по занимању трговац.¹²³ Када томе придодемо и податак да исто име срећемо и у уписницама Ниже реалне школе,¹²⁴ можемо закључити да је овај Петар *Јохановић* заправо Каменко Јовановић, односно да је његово крштено име Петар што има више смисла него ли Димитрије јер име Петар потиче од грчке речи *Петрос* што у прводу значи *камен*. Такође, родитељи су често давали имена синовима имена Петар и Павле, према апостолима. Православна црква је ове апостоле славила 29. јуна (по јулијанском календару),¹²⁵ а управо тај датум наводи анонимни Панчевац као датум Каменковог рођења. На крају, Каменка, односно Петра налазимо и у књигама крштених Преображенске цркве у Панчеву, где такође стоји да је рођен 29. јуна 1845. године. Према томе, Каменко не може бити Димитрије који је рођен 2. марта 1843. године и који је, по свој прилици, био брат Каменка и Паје који је умро у раној младости.

Павле је започео школовање у Главној школи истовремено кад и Кранчевић и њих двојица ће до краја школовања ићи у исти разред. Павле је „у року“ завршио школовање у Главној школи, 1858. године.¹²⁶ Био је међу најбољим ученицима и зато је награђен 1855. године са књигом *Gott ist meine freude* (*Бој је моја радосћ*). Књигом је тада награђен и Јован Косанић, син Адама пл. Косанића¹²⁷ који је ишао у исти разред са Павлом, Кранчевићем као и Јованом Јагодићем, сином Константина пл. Јагодића.

120 ИАП, Ф. 12 Збирка докумената о политичким збивањима и личностима из културног и научног живота Панчева (1854-1970), заоставштина породице Николић и Стефановић, број 2223.

121 Феликс Милекер, *Банатске историје* (Вршац: Градски музеј у Вршцу; Ауторски атеље „Угао“, 2003), 110. Милекер је погрешно месец, заменио је јун и јул. Исто чини наводећи као датум рођења Ђорђа Вајферта, чији је био савременик, 15. јун уместо 15. јул: Feliks Mileker, *nav. delo*, 17.

122 ИАП, Ф. 12 Збирка докумената о политичким збивањима и личностима из културног и научног живота Панчева (1854-1970), заоставштина породице Николић и Стефановић, број 2223.

123 ИАП, Ф. 13, Hauptschule, уписница број 82, 1854.

124 ИАП, Ф. 13, Unterrealschule, уписница број 84, 1859. Наводи се и да станује код Димитрија Јохановића (не можемо са сигурношћу рећи ко је он, можда рођак) на адреси: *Markt platz 127*.

125 „Знаčenje имена Петар“, <https://www.edukujse.com/znacenje-imen-petar/> (преузето 15.09.2017.)

126 ИАП, Ф. 13, Hauptschule, уписница број 82, 1855-1858.

127 ИАП, Мар. II 4779/1855.

50.	Tschimek	Carl	1843	1	.	.	.	Anton	Stingun
51	Johanovic'	Bernhard	1843	.	1	.	.	Alagan	Wint
52	"	Johann	1845	.	1	.	.	Johann	Grundstein
53	John	Bernhard	1847	1	.	.	.	Karl	Edm.
54	Tovsich	Konst.	1848	.	1	.	.	Johann	Wint
55	Tulcher	Paul	1846	1	.	.	.	Johann	Grundstein

Слика 8. Јохановић Пејтар (52) у ујисници.

Светозар Ивачковић је рођен 1844. године у Делиблату, био је син тамошњег пароха Живана Ивачковића. Основно школовање је започео у родном месту а завршио у четвртм разреду Главне школе 1857. године, са 1 V.¹²⁸ Похађао је и Нижу релну школу, а потом и Високу техничку школу у Бечу. Тада је добио прву награду од 300 форинти за један архитектонски посао који је урадио, награду је примио у „буђелару“ на коме је „његово име са златним словима изрезано“. Светозар је тада замолио Министарство рата за стипендију да би могао учити архитектуру. У Панчевцу је тада наведено: „Надамо се да ће овај млади Србин временом послужити народу своме на пољу вештина и уметности.“¹²⁹ Он завршава 1874. године Академију ликовних уметности у класи професора Теофила Ханзена, стручњака за неовизантијску варијанту неоренесансе. По повратку у Панчево саградио је Преображенску цркву и с тим ремек-делом архитектуре је „послужио“ своме народу. Изградио је још много грађевина, а радио је у Главној управи (Министарства грађевина), као инжењер прве класе. Био је члан Српског ученог друштва, дописни члан Српске краљевске академије, добитник Таковског крста. Умро је у Београду 1924. године.¹³⁰

25	Koepf	Michael	1846	1	.	.	.	Anton	Grundstein
26	Hirei	Marcell	1849	1	.	.	.	Anton	Grundstein
27	Hovanitzki	Anton	1845	1	.	.	.	Anton	Grundstein
28	Trajkovic'	Montef.	1844	1	.	.	.	Johann	Grundstein
29	Togadic'	Johann	1845	1	.	.	.	Paul	Grundstein
30	Tedofski	Albert	1842	1	.	.	.	Paul	Grundstein
31	Tovsich	Konst.	1848	1	.	.	.	Paul	Grundstein
32	Tulcher	Paul	1846	1	.	.	.	Johann	Grundstein
33	"	"	1843	1	.	.	.	Anton	Grundstein

Слика 9.
Светозар
Ивачковић (28)
у ујисници.

128 ИАП, Ф. 13, Hauptschule, уписница број 82, 1857.

129 „Различитости“, Панчевац, 6. август 1870.

130 Aleksandar Kadijević, „Palata Ministarstva pravde i Uprave kvarta terazijskog – ostvarenje arhitekata Svetozara Ivackovića i Jovana Subotića“, portal o umetnosti u jugoistočnoj Evropi Arte, http://www.arte.rs/sr/umetnici/teoreticari/aleksandar_kadijevic-4101/tekstovi/palata_ministarstva_pravde_i_uprave_kvarta_terazijskog_ostvarenje_arhitekata_svetozara_ivackovica_i_jovana_subotica-2145/ (преузето 16.09.2017.)

Михајло Пупин родио се у Идвору 1854. године, као претпоследње дете Константина и Олимпијаде. Школовање је започео у родном месту, а у Панчево долази 1867. године и започиње школовање у четвртом разреду Главне школе,¹³¹ у којем је тада предавао виши учитељ Кукуљан а потом и Шербауер. Похађао је и Вишу реалну школу у којој се, будући велики научник и изумитељ, показао и као уметник. У јулу 1870. године у школи је отворена изложба слика, а међу ђацима чије су слике најбоље помиње се и ученик другог разреда Пупин из Идвора.¹³² Касније, због иступа против цара и Монархије био је пред избацивањем из школе али је, уз залагање његових професора Коса и Живковића то избегнуто. Међутим, Пупин ће после тога отићи из Панчева. Школовање наставља у Прагу.¹³³

Урош Предић рођен је 1857. године у Орловату, где и започиње школовање, а наставља у Црепаји, да би 1868. године започео школовање у Главној школи у Панчеву. „Отац га је сместио у немачку кућу, код једног *Швабе*, учитеља школе коју је и сам похађао“, да би лакше савладао немачки језик. Газдарица „Швабица“ је била врло неуредна, она је краву и прасад хранила из коританца у ком је „месила хлеб и прала дечје пелене.“¹³⁴ У том тренутку учитељи су били: Шербауер, Халас, Јулхер, Стојадиновић и Вујашковић. Из контекста видимо да није смештен у кући учитеља који му је предавао, тако да није смештен код Шербауера. Стојадиновића и Вујашковића не можемо сврстати у „Швабе“ а не можемо са сигурношћу рећи и за Халаса да је био Немац будући да је његово презиме мађарског порекла (*halász* – рибар, мађарска презимена су често творена од назива занимања). Остаје још само Јулхер Јулиус и са великом извесношћу можемо рећи да је Предић био смештен код њега. Он и његова супруга Амалија Фукс имали су малу децу (и једну бебу) и тада су становали у кући под бројем 78.¹³⁵ Предић је школовање наставио у Панчеву, у Реалној гимназији.

Закључак

Главна школа у Панчеву била је место сусрета мноштва стручних учитеља и ученика који ће касније постати славни. Сама чињеница да су ову школу похађали готово сви „велики“ људи југозападнoг Баната друге половине 19. века, говори о њеној важности. Она је омогућавала наставак школовања, али и стицање потребног знања за даље школовање. Учитељи су морали бити образовани, а већина учитеља који су радили у Главној школи у периоду који обрађујемо, имали су тада велико радно искуство. Додатно искуство стицали су радом у приватним школама, у пофторној настави и педагошким течајевима. Већина учитеља била је римокатоличке вере али учитељима православне вере није био забрањен рад у школи. Напротив,

131 Драгомир Мартиновић, Драгољуб Цуцић, *Научник и њајриоџа Михајло Идворски Пупин: илустрирана монографија* (Идвор: Дом културе „Михајло Пупин“ Идвор, 2016), 2-7.

132 „Изложба цртежа у реалци“, *Панчевац*, 19. јул 1870.

133 Драгомир Мартиновић, Драгољуб Цуцић, *нав. дело*, 6.

134 Радоје Драшковић, *Чика Урош* (Орловат: Банатски културни центар Ново Милошево, 2013), 158-160.

135 Књига крштених Римокатоличке цркве у Панчеву, 1868. година. Кућни број није потпуно читко написан, може се прочитати и као 75.

неки од њих, попут Лазића, досегли су и до положаја вишег учитеља. Учитељи су имали мотивацију за квалитетан рад у виду награда и повишица, а за непримерено понашање били би премештени из школе. Ученици су морали поштовати прописе, напорно учити, редовно долазити у школу али је школски систем бринуо о њима, нарочито о њиховом здрављу. Најбољим ученицима су додељиване књиге. Поштовала се и вера ученика, православци су имали посебног катихету и учитеља музике. Језик на којем се одржавала настава био је искључиво немачки, али видели смо да је много српске деце похађало ову школу, што значи да су још у раним годинама живота научили тај језик. Школа је била додирна тачка Срба и Немаца и можемо рећи да је имала удела у стварању толеранције међу њима. Пример за то је Ђорђе Вајферт, који је ишао у разред са Топаловићем, Живковићем и другим Србима. Учитељ у четвртој разреду му је био Србин, што је свакако утицало да он касније буде велики пријатељ Срба. У овом раду нисмо могли обрадити све истакнуте личности које су се у њој школовале јер их има много и надамо се да ће и њихово школовање у будућим радовима добити место које заслужује.

Извори

Историјски архив у Панчеву:
 Ф. 1 Збирка професора Живановића
 Ф. 4 Магистрат муниципалног града Панчева
 (4.2) Збирка вандровки
 Ф. 13 Гимназија „Урош Предић“ – Панчево (1863-1964)
 Ф. 12 Збирка докумената о политичким збивањима и личностима из културног и научног живота Панчева (1854-1970)

Објављени извори

1. Cuvaj Antun, *Građa za povijest školstva kraljevine Hrvatske i Slavonije od najstarijih vremena do danas*, 4. sveska. Zagreb: Trošak i naklada Kr. hrv.-slav.-dalm. zem. vlade, Odjela za bogošt. i nastavu, 1910.

Електронски извори

1. Kadijević Aleksandar, „Palata Ministarstva pravde i Uprave kvarta terazijskog – ostvarenje arhitekata Svetozara Ivackovića i Jovana Subotića“, portal *Arte*, http://www.arte.rs/sr/umetnici/teoreticari/aleksandar_kadijevic-4101/tekstovi/palata_ministarstva_pravde_i_uprave_kvarta_terazijskog_ostvarenje_arhitekata_svetozara_ivackovica_i_jovana_subotica-2145/ (преузето 16.09.2017.)

2. „Značenje imena Petar“, <https://www.edukujse.com/znacjenje-imena-petar/> (преузето 15.09.2017.)

Штампа

Панчевац (1869-1870, 1923)
 Политика (1923)

Литература

1. Војновић Жарко, *Из Сјартије светиљости: њо јесї: Живої и њодвизи Каменка и Павла браће Јовановића: уједно и Библиографија издања*. Панчево: Градска библиотека Панчево, 2010.
2. Дамњановић Саша и др, *Монографија: Ђорђе Вајферї: 1850-1937*. Београд: Фондација „Ђорђе Вајферт“, 2015.
3. Драшковић Радоје, *Чика Урош*. Орловат: Банатски културни центар Ново Милошево, 2013.
4. Ковачевић Душко М. *Васа Живковић: живої, рад и њесниїтво*. Београд: Народна библиотека Србије; Народна библиотека „Вељко Влаховић“ Панчево; Нови Сад: Матица Српска; Војвођанска академија наука и уметности, 1990.
5. Крестић Василије Ђ, Спасовић Ивана Б, *Друшїтва своїа доба: Друшїтво срїске словесности: Срїско учено друшїтво*. Београд: Службени гласник; Српска академија наука и уметности, 2016.
6. Мартиновић Драгомир, Цуцић Драгољуб, *Научник и њаїриоїа Михајло Идворски Пуїин: илустїрована монографија*. Идвор: Дом културе „Михајло Пупин“ Идвор, 2016.
7. Милекер Феликс, *Банайске истїорије*. Вршац: Градски музеј у Вршцу; Ауторски атеље „Угао“, 2003.
8. Mileker Feliks, *Porodica Weifert i pivara u Pančevu od 1722/3 – 1923*. Pančevo: Istorijski arhiv Pančevo, 2014.
9. Ognjanović Andrija M. *Graničarske narodne škole i njihovi učitelji na teritoriji Vojvodine od 1774. do 1872. godine*. Novi Sad: Matica srpska, 1964.
10. Ротар Зоран, Жужић Мирослав, *220. њодина занайїства у Панчеву (1795-2015)*. Панчево: Опште удружење занатлија и осталих предузетника општине Панчево; Историјски архив Панчево, 2015.
11. Спасовић Ивана Б, *Банайска војна іраница и њено укудање 1872. њодине*. Панчево: Историјски архив у Панчеву, 2004.
12. Спасовић Ивана Б. *Злаїа вредне: Образовање женске деце у Јужном Банайу од 1874. до 1918. њодине*. Панчево: Историјски архив у Панчеву, 2014.
13. Todorović Milan, Heš Elza, „Istorija škola u Pančevu u XVIII i XIX veku“, I deo, *Informator 21* (1987).
14. *Isti*, „Istorija škola u Pančevu 1872-1970“, II deo, *Informator 22* (1990).
15. Томандл Миховил, *Сїоменица Панчевачкої срїскої црквеної њевачкої друшїтва: 1838-1938; Проїрам њрославе сїоїодишїнице*, Панчево: Историјски архив у Панчеву; Српско црквено певачко друштво, 2008.
16. Чобић Димитрије, *Приїведчица или Осмо, морално-њоучиїтелно делце: за родиїеле и децу обојеї њола*. Панчево: Књигопечатња А. Сибенхара, 1855.

Скраћенице

ИАП – Историјски архив у Панчеву

Маг – Магистрат муниципалног града Панчева

1V – највиша оцена у Главној школи, врло добар са похвалом (sehr gut mit Vorzug)

1 – добар (gut)

2 – довољан (mitteln)

3 – слаб (schwach)

Захваљујем на помоћи и подршци сарадницима Историјског архива у Панчеву, посебно Маји Пујин и Бојани Цветановић.

TEACHERS AND STUDENTS AT MAIN SCHOOL IN PANČEVO FROM 1853 TO 1871

The paper deals with all the teachers who worked at the Main school (Hauptschule) in Pančevo in the period between 1853 and 1871, as well as the distinguished, prominent people who were the pupils of that school. Among the many distinguished students of this school, the work devotes special attention to Georg Weifert, Mita Topalović, Teodor Živković, Dragomir Krančević, the Jovanović brothers, Svetozar Ivačković, Mihajlo Pupin and Uroš Predić. The work provides data about the time of their education, their grades, school friends and other unexplored elements of their education.